

PORUCHY CHOVÁNÍ

IVA BUREŠOVÁ, PSYCHOLOGICKÝ ÚSTAV FFMU

PORUCHY CHOVÁNÍ

- Jedinec porušuje **společenské normy**
- Speciální pedagogická disciplína **etopedie**
- **System péče**: specializovaná středisková pracoviště výchovné péče, diagnostické ústavy pro děti a mládež (do 15 a od 15 let), dětské domovy, zařízení ústavní výchovy (školního typu, pracovní zařazení)

SPECIFIKA DIAGNOSTIKY PORUCH CHOVÁNÍ

- Podstatná je **intenzita** a **závažnost** problému, nebo **variabilita** problémového chování
- Osobní historie jedince, vývoj problematického chování, okolnosti jeho realizace (promyšlenost, impulzivnost, zda dítě jedná ve skupině nebo samostatně)...

CHARAKTERISTICKÉ OSOBNOSTNÍ RYSY

- snížená schopnost empatie
- neobjevují se pocity viny, výčitky svědomí
- příčiny svých obtíží spatřují v okolí
- zvýšená míra egoismu
- snížená úroveň prosociálního cítění
- zaměření na okamžité uspokojování potřeb (impulzivní jednání)

- potíže s autoregulací
- snížená frustrační tolerance
- mívají více konfliktů s ostatními, jejich vztahy jsou povrchní, druhým nedůvěřují, nebo se na ně naopak nezdravě fixují

PŘÍČINY PORUCH CHOVÁNÍ

- vnitřní
- vnější

VNITŘNÍ PŘÍČINY PORUCH CHOVÁNÍ

- nervová a psychická onemocnění - porucha chování je průvodním jevem
- epileptici, kteří jsou agresivní, když mají nepoznané a neléčené vady (nedoslýchavost, špatný zrak, poruchy hybnosti, poruchy v citové oblasti - vrozená anomálie)
- snížená inteligence, žák nedokáže domyslet důsledky, je sugestivní (snadno zneužitelný).
- vrozené dispozice
- citová deprivace

VNĚJŠÍ PŘÍČINY PORUCH CHOVÁNÍ

- **rodina**, když je [neúplná](#), [rozvrácená](#) s [konflikty](#), nebo [rozvedená](#)
- **nesprávné styly výchovy – rodina + škola**, kdy se dítě hodně [trestá](#), nebo moc [rozmazluje](#) (nízká frustrační tolerance). Dále, že je výchova příliš tvrdá, liberální, rodiče nemají na dítě čas, nedostatek materiálních prostředků v rodině, nebo naopak příliš opečovávající matka, nedůsledná, nejednotná výchova (matka řekne ano, ale otec řekne ne), nedostatek lásky
- **patologické vlivy** - [drogy](#), [alkohol](#), [závislost](#), [kriminalita](#)
- **vrstevníci a kamarádi**, kdy mají na dítě vliv hlavně v době [dospívání](#), snižují autoritu [dospělých](#)
- **společnost jako celek**, hlavně možnost zajímavého vyžití, vliv médií-[internet](#), [televize](#), právní systém, jak moc času je zvykem věnovat dětem...

KLASIFIKACE PORUCH CHOVÁNÍ

- **třídění dle závažnosti a společenské nebezpečnosti.**
- **poruchy disociální** (dificilní), například drobné přestupky proti školnímu [řádu](#), proti normám (pozdní příchod, lhaní), afektivní výbuchy. Tyto poruchy se zlepšují drobnými výchovnými prostředky
- **poruchy asociální**, kdy chování neodpovídá společenským normám, ale ještě nevystupuje proti ostatním, nechce nikomu ublížit. Jsou sice nebezpečnější, ale nejsou namířeny proti ostatním. Hlavním příznakem jsou: dětské úniky, sebepoškozování, toxikomanie, sebevražedné pokusy, negativismus-aktivně odmítá plnit požadavky
- **poruchy antisociální**, kdy je chování namířeno proti ostatním a chtějí jim ublížit. V této poruše je častá delikvence, kdy se může jednat o přestupek, příčinu, nebo soudní čin. Delikventi jsou stejně trestaní, jako dospělí-za závažné [krádeže](#), fyzické ubližování, závažné falšování podpisů
- **Další třídění dle přítomnosti agresivity:**
  - agresivní formy poruch chování** (násilné porušování a omezování práva ostatních-přepadení, týrání, [vandalismus](#)),
  - neagresivní formy poruch chování** (porušování norem bez agresivity-útěky, záškoláctví)

FORMY A VARIANTY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ

- **extrapunitivní**, kdy je agresivita zaměřená navenek proti ostatním lidem, nebo věcem
  - **intrapunitivní**, kdy je agresivita zaměřená vůči vlastní osobě-nadávky k sobě
  - **fyzická**, například různé fyzické napadení, nebo ničení věcí
  - **psychická**, jako jsou nadávky, nebo výhrůžky.
-
- Varianty agresivního chování: agresivním dětem toto chování přináší radost a uspokojení, nebo může být agresivita jakýmsi prostředkem uspokojování nějaké potřeby, ne pro radost, ale jen pro peníze či [pozornost](#).

PŘÍČINY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ

- **vlivy prostředí** (obraný postoj, reakce na tlak prostředí, sociální model, psychická deprivace)
- **dědičné dispozice**
- **poškození mozku** (například po úrazech hlavy, EPI, ADHD, aj.)
- **forma psychózy**, která je častá u [schizofreniků](#)
- **disharmonický vývoj osobnosti**

JAK ZACHÁZET S AGRESIVNÍM ŽÁKEM?

- **vybitím jiným způsobem**, pokud je možno respektovat pravidla (sport)
- **trest**, kdy převahu musí mít dospělý, dítě se musí naučit, co se dělá a nedělá
- způsob, kdy vytyčujeme **mantinely** - musíme říci, co budeme dělat a důsledně kontrolovat – logické důsledky
- základní podmínka: **pozitivní a nehodnotící vztah**, **poskytnout oporu**, u mladších žáků udržovat fyzický kontakt

ZÁŠKOLÁCTVÍ A ODPOR KE ŠKOLE

- Záškoláctví je velmi časté únikové chování obranného mechanismu, kdy jsou příčiny v **rodině, škole, osobnosti dítěte**. Dítě s touto poruchou odolává zátěžových situacím hůře. Na začátku bývá jeho chování impulzivní, vede k dalším prohřeškům-lži, podvody,... Zde je nutné odhalit a postihovat, protože čím dříve se projeví a čím je častější a plánovitější, tím je náprava obtížnější - ostatní žáci často chtějí napodobovat – lákavý sociální model.

- Nejčastější forma je tzv. **skryté záškoláctví**, kdy žák předstírá nemoc, schválně se vyhne škole, i když tam míří, často bývá přítomno v souvislosti s problémy ve škole.
- Méně časté je tzv. **plánované záškoláctví**, které se vyskytuje většinou u starších žáků. Tento typ může být realizován i ve skupině, kdy je dítě pod tlakem party.

ÚTĚKY A TOULÁNÍ

- Tato porucha chování je závažná varianta únikového chování.
- Hlavními druhy útěků a toulání jsou **reaktivní a impulsivní útěky**, což je zkratkovitá reakce na nějaké nepříjemnosti doma či ve škole s cílem pomstít se rodičům. Větší výskyt je v pubertě v souvislosti s pomstou a strachem. Tyto útěky jsou nepromyšlené, žák nemá cíl kam jít a strach mají rodiče.
- Další druh útěku a toulání jsou **plánované a připravované útěky**, kdy je výskyt v rodině s opakovanými problémy, většinou však v adolescenci. Dítě má přesný cíl kam jít, většinou se nechtějí vrátit, často v rozvedených rodinách

- Dále to jsou **opakované útěky**, což je stereotypní reakce na chronický konflikt, většinou problém v chování rodičů, ale i v osobnosti dítěte, které se většinou po útěku změní, jako i rodiče- protože nechtějí o své dítě přijít.
- Dále to jsou **chorobné útěky**, které jsou výrazné při onemocnění-duševní (psychóza), epilepsie (choriomanický záchvat, kdy neví po záchvatu, co se v okolí děje ani nic neví po probřání), většinou impulzivní ráz bez důvodu.
- **Toulání** je dlouhotrvající opuštění domova, které navazuje na záškoláctví a útěky. Hlavní sklon mají děti: psychopatické, citově chladné, psychotici (duševně nemocní). Nemají citový vztah k lidem ani k určitému zázemí, hlavně nebezpečné se spojením s kriminalitou.

LHANÍ

- Pravá lež se většinou objevuje ve školním věku, je to jakési podstatné vědomí nepravdivosti a sledování nějakého účelu. Významná je **frekvence** - jak často žák lže a **situace**, za jaké lže. Důležitý je také **účel**, za jakým lže.
- Hlavním účelem je **lež jako obranný mechanismus**, objevuje se často při zátěžových situacích a je snadno odhalitelná. Častý je objev ve spojitosti se školními známkami.
- Dalším účelem je **dosažení osobního prospěchu** bez ohledu na ostatní, kdy se tato porucha musí ihned řešit, protože může poškodit druhé. Tento účel je spojen s egoismem, agresivitou, sobectvím a dalšími negativními projevy.

KRÁDEŽE

- Při posuzování krádeže bereme v úvahu **místo, způsob, cíle a frekvenci**. Ke krádežím se uchylují většinou děti ze slabšího sociálního prostředí, kdy kradou mimo domov, často nemají právní vědomí a trest často vidí jako nespravedlnost.
- Závažná forma krádeže je **plánovaná** a předem **promyšlená**, která je častější u žáků staršího věku, vyskytuje se v partě či samostatně. Prognóza je o to horší, když se objeví časně. Bývá **spojena s dalšími poruchami chování**, jako je **toulání**, **fetování**, **prostituce**,... Krádež může být i **organizovaná**, která často přeroste v delikventní činnost.

- Cíl krádeže: **krade pro druhé, krade pro sebe**
- tzv. **kleptománie**, zdánlivě impulzivní, nesmyslné a nevysvětlitelné krádeže věcí, a to vše bez výběru, či přísně výběrové (barva, květiny) - žák má silné nutkání ke krádeži, které nedokáže překonat
- příčinou krádeží mohou být i psychotická onemocnění, mentálního onemocnění, nebo může být toto nutkavé chování spojeno s neurózou.

ŠIKANANA

- Je násilné ponižující chování jedince či skupiny vůči slabšímu, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit. Bezmocnost a slabost oběti stimuluje a posiluje šikanátora ještě k intenzivnějšímu šikanování. Šikanování má negativní dopad na žáka, který je její obětí i jejím vykonavatelem – nejčastěji ve smyslu snížené sebedůvěry, narušeného vztahu k ostatními lidmi kolem sebe. Šikanování zanechává výrazné stopy, často šikanují původně šikanovaní.
- **Typy šikanování**
- šikanování tzv. **skryté**, tzv. sociální izolace
- šikanování **zjevné**, jako fyzické násilí a ponižování či psychické ponižování a vydírání
- **destruktivní aktivita** založena na majetek, jako je lámání tužek, vysypání penálu, braní svačiny a krádež peněz-vydírání.

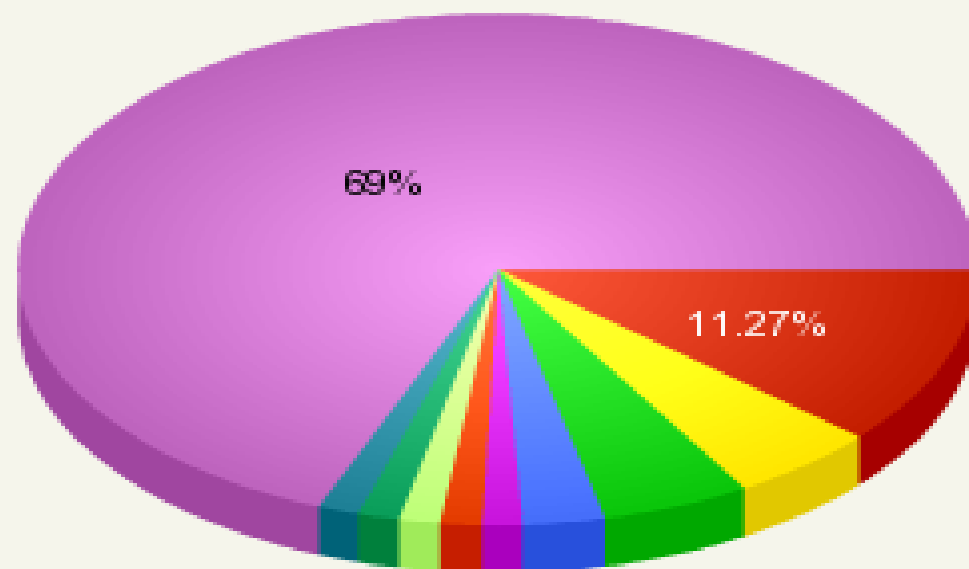
- **Šikanovaný** je zpravidla odlišný jedinec, od pohledu slabší, bezbrannější, nechá sebou manipulovat a je úzkostlivý.
- **Šikanovatel** je většinou problémová osoba, která ukazuje svoji moc nad někým slabším. Mají málo rozvinutou empatii, jsou citově tupí, velmi agresivní, při aktu šikany zažívají uspokojení.
- Nejdůležitější je správná **prevence**

Význam vztahu mezi učitelem a žákem

- tvoří **základ ve výchovně vzdělávacích procesech** - kvalita, kvantita, výsledky
- musí umět žáka motivovat, vést, respektovat, poradit, prosazovat pravidla..
- **vztahy jsou tzv. nositeli vyučování**, které bez nich není možné
- **kvalita vztahu** je významná při **formování postoje žáka k učení**

Jak byste definovali vztah učitel - žák u vlastního dítěte?

- dobrý: 16 (11.27%)
- velmi dobrý: 7 (4.93%)
- respekt: 7 (4.93%)
- přátelský: 4 (2.82%)
- autorita: 2 (1.41%)
- nadřizený - podřizený: 2 (1.41%)
- bezproblémový: 2 (1.41%)
- kamarádský: 2 (1.41%)
- kamarád: 2 (1.41%)
- Ostatní odpovědi: 98 (69%)

Co ovlivňuje vztah žáka k učiteli?

- zpočátku je postoj žáka k učiteli nekritickým obdivem
- posléze se stává neutrálním
- s postupem věku přibývá k učiteli kritika a vztah je diferencovaný
- význam hraje sociální prostředí (klíma školy), ve kterém se vyučuje a postavení učitele ve společnosti
- dívky mívají k učiteli a ke škole obecně lepší vztah než chlapci.

Problémoví žáci

- mají většinou problémy rázu zdravotního, sociálního či psychického
- mohou mít **disharmonický, či disociální vývoj**
- obtíže s koncentrací pozornosti
- snížené nadání
- poruchy učení
- úzkosti, neurózy, hraniční poruchy osobnosti
- zanedbávání, týrání, nebo zneužívání
- sociokulturní prostředí rodiny, vliv vrstevnické skupiny..

Problémoví učitelé

- Konfliktní osobnosti
- Neurózy
- Snížená frustrační tolerance
- Syndrom vyhoření
- Alkoholismus
- Obtížná životní situace
- Vysoké nároky na žáky
- ...